

IMNOLOGIA PROFETICĂ A APOCALIPSEI

Prot. dr. Ioan Bude

Venirea a doua a Mântuitorului, ca Judecător al lumii, face obiectul special al imnelor *Apocalipsei Sfântului Ioan*, carte considerată de unii exegeți ca „un veritabil moștenitor al Vechiului Testament”, sau de alții, ca o descriere a unei imense liturghii cerești. După opinia altora, întregul material din compoziția imnurilor *Apocalipsei* ar fi împrumutat numai din poezia Vechiului Testament, ca singur izvor liturgic pentru cultul creștin. Să vedem însă ce reprezintă în realitate această singură carte profetică noutestamentară și câtă poezie creștină conține cele 404 versete ale ei.

După cum o prezintă însuși numele ei, scrierea respectivă este o revelație, sau o descoperire cu privire la ultimele lupte eshatologice care precedă înfrângerea finală a lui Satan, subliniind participarea martirilor și sfinților la triumful final și la preamărirea lui Hristos. Spre deosebire de alte multe „scrieri false, necanonice sau apocrife, care poartă acest nume [...] și pe care Biserica le-a respins”, opera autentică a Sfântului Evanghelist Ioan este o adevărată carte de filosofie religioasă, detașându-se net de celelalte compoziții ale genului, care manifestă, în general, o stare sufletească de disperare paralizantă, de deprimare și neîncredere în capacitățile omului de a lupta cu forțele răului. În spiritul celui mai profund optimism, Sfântul Ioan Teologul opune apocalipselor false, o Apocalipsă inspirată de Duhul Sfânt și de folos mântuitor pentru întreaga biserică. O caracteristică esențială a *Apocalipsei Sfântului Ioan*, o constituie bogatul ei conținut imnologic. Procedeele literare frecvent utilizate în redactarea *Apocalipsei* sunt: aproximația (5, 11; 10, 1; 19, 6); exagerarea (12, 3-4); fantasticul (19, 17); pseudonimia (17, 5); gematria (13, 8; 21, 12) și mai ales simbolismul (12, 1; 13, 1; 17, 3).

Din abundența poetică a *Apocalipsei*, ne vom ocupa în continuare doar de acele imnuri, sau fragmente imnologice pe care le-am putut identifica relativ mai ușor și cât de cât mai sigur:

- *Apocalipsă 1, 7*: „Iată, El vine cu norii și orice ochi îi va vedea și-L vor vedea și cei ce L-au împuns, și se vor jeli, din pricina Lui, toate semințiile pământului”.

Acest text (cu verbul „a veni” la prezent și celelalte verbe la viitor), crează, pe de o parte, imaginea solemnă, copleșitoare, a venirii a doua a Domnului în toată strălucirea măririi Sale, ca Judecător al neamurilor pământului, iar pe de altă parte, imaginea celor surprinși de „apropierea vremii” (I, 3) care, nemai-putând întreprinde nimic pentru mântuirea lor, vor sfârși în amare lamentații. La baza acestui fragment imnic stau cuvinte și expresii preluate atât din Vechiul, cât și din Noul Testament. Autorul le-a imprimat doar coloritul poetic, ca de pildă expresiile: „El vine cu norii”, sau „orice ochi” ș.a.

La începutul „epistolei” a patra, cea către Biserica Tiatirei, găsim un fragment imnic tot pe temă eshatologică, reflectând puterea împărătească a lui Hristos, Care-i va răsplăti pe cei statornici în credință.

- *Apocalipsă 2, 26-28*: „Și celui ce biruiește și celui ce păzește până la capăt faptele Mele, îi voi da lui stăpânire peste neamuri. Și le va păstori pe ele cu toiag de fier și ca pe vasele olarului le va sfârâma”, precum și Eu am luat putere de la Tatăl Meu, și-i voi da lui steaua de dimineată.

În vers. 26-27, autorul reproduce un fragment din *Psalmul 2, 8-9*, iar în vers. 28, preia din *II Petru 1, 19* expresia „steaua de dimineată”. Expresia provine de fapt din *Numerii 24, 17* fiind inserată în profeția lui Valaam: „O stea răsare din Iacov [...]”. De notat că ea apare citată în mod curent, alături și de alte profeții mesianice (îndeosebi din *Isaia*), în scrierile de la Qumran.

Interpretarea „stelei” ca simbol hristologic generează însă o oarecare nedumerire: dacă steaua Îl indică pe Hristos, cum trebuie înțeleasă promisiunea Lui că El o va dărui „celui ce biruiește”? Răspunsul nu e deloc complicat dacă-l privim prin textul de la *Ioan 6, 56 u*; „Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el [...], cel ce Mă mănâncă pe Mine va trăi prin Mine”. Deci, Hristos Domnul este „steaua” care Se dăruiește pe Sine Însuși, în mod euharistic.

- *Apocalipsă 3, 7*: „Acestea zice Cel Sfânt, Cel Adevărat, Cel care are cheia lui David, Cel ce deschide și nimeni nu va închide și închide și nimeni nu va deschide”. Fragmentul de mai sus este încadrat în mesajul către „îngerul Bisericii din Filadelfia”, care primește fără rezerve numai laude. Există o legătură strânsă între textul de mai sus și *Apocalipsă 3, 20*: „Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine”, precum și *Marcu 13, 29*: „[...] când veți vedea împlinându-se aceste lucruri, să știți că Fiul Omului este aproape, lângă uși”, dar și *Iacov 5, 9*: „[...] iată, Judecătorul stă înaintea ușilor”. Din acest motiv (temă) al ușilor, ale căror chei le ține Cel Atotputernic, se desprinde o interpretare pascală a întregului ansamblu. Știm de mai înainte că în liturgia pascală a primilor creștini, întreaga Biserică așteaptă Parusia Domnului ca și mireasa din *Cântarea Cântărilor*: Ea Îi recunoaște pașii și-L așteaptă să bată

la ușă, dar de fapt El a și sosit, fiind prezent în Biserică, prin Sfânta Euharistie, „până la sfârșitul veacului [...]” (Matei 28, 20).

- *Apocalipsă 4, 8; 10-11*: „Și cele patru ființe [...] odihnă nu au, ziua și noaptea, zicând: *Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu, Atoțitiitorul, Cel ce era și Cel ce este și Cel ce vine [...]. Atunci cei douăzeci și patru de bătrâni [...]* ziceau: *Vrednic ești, Doamne și Dumnezeul nostru, să primești mărirea și cinstea și puterea, căci Tu ai zidit toate lucrurile și prin voința Ta ele erau și s-au făcut.*”

De la prima vedere ne putem da seama că aici avem: sau două imnuri, sau numai unul singur, dar construit din strofe antifonice: prima în *vers. 8* și a doua în *vers. 11*.

Din prima parte se desprinde o temă frecvent întâlnită în scrierile ioaneice: „Cel ce vine”. Ne vom opri puțin asupra ei, prezentând schematic, în acest scop, utilizarea verbului „a veni”. În *Apocalipsă*, el apare, în textul original și în imnul „Trisaghion”, sub două forme de ordonare a timpurilor: *Apocalipsă 1, 4.8*, în ordinea: „este, era și vine” (prezentul precedat de prezentul și imperfectul verbului „a fi”);

- *Apocalipsă 4,8*: în ordinea: „era, este și vine” (același prezent, precedat de imperfectul și prezentul verbului „a fi”).

În *Apocalipsă 22* - avem însă o împătrită repetare a verbului „a veni”:

-*vers. 7*: „iată vin curând...”

-*vers. 12*: „iată vin curând și plata Mea este cu Mine [...]”

-*vers. 17*: „și Duhul și Mireasa zic: *Vino!* Și cel ce aude să zică: *Vino!*”

-*vers. 20*: „Da, vin curând. Amin! *Vino, Doamne Iisuse!*”

Observăm că aici verbul „a veni” se repetă de patru ori la indicativ prezent și de trei ori la imperativ. Din cele expuse ar rezulta că Hristosul Apocalipsei este „cel ce vine” dar, din contextul liturgic, amplificat de *vers. 9*, în care se vorbește despre „mărirea, cinstea și mulțumirea” aduse „Celui ce șade pe tron, Celui ce este viu în vecii vecilor”, se desprinde tema euharistică asupra căreia se dialoghează. În *vers. 6*, cele patru ființe rostesc o proclamație rituală: „Sfânt, Sfânt, Sfânt...”, iar în *vers. 11*, cei douăzeci și patru de bătrâni răspund printr-o cântare de laudă, exact în momentul solemn al „mulțumirii” (euharistiei).

Deci nu e vorba numai de invocarea Parusiei Domnului, ci și de neîntrerupta Lui prezență euharistică în Biserică.

Comparând imnul „Trisaghion”, din *Apocalipsă 4, 8*, cu textul paralel din *Isaia 6, 3*, observăm că autorul *Apocalipsei* nu se rezumă numai la traducerea fidelă a textului din *Isaia*, ci îi mai adaugă și formula: „Cel ce era, Cel ce este și Cel ce vine”. Acest fapt i-a determinat pe unii specialiști să opineze că Sfântul Ioan ar fi citat imnul respectiv nu după *Isaia 6, 3*, ci după o tradiție liturgică nu neapărat sinagogală.

- *Apocalipsă 5, 9-10; 12, 13*: „Vrednic ești să iei cartea și să deschizi pecetele ei, căci ai fost înjunghiat și ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu Sângele Tău, oameni din toată seminția și limba și poporul și neamul; și i-ai făcut Dumnezeului nostru împărăție și preoți și vor împărăți pe pământ [...] Vrednic este Mielul Cel înjunghiat ca să ia puterea și bogăția și înțelepciunea și tăria și cinstea și mărirea, în vecii vecilor!”

Și aici ne aflăm tot într-un cadru liturgic, de fapt același din *cap. 4* care s-a extins într-o impresionantă liturghie cerească.

Cântarea pe care o înalță cei douăzeci și patru de bătrâni cu alăutele lor este însă „o cântare nouă”. Expresia „cântare nouă” este întâlnită în mod frecvent în Psalmi, în împrejurări solemne (*Psalmii 42, 9; 99, 1*). Ierusalimul care „se pogoară din cer” este nou, iar creștinul, la Botez, primește un nume nou, pe cel a lui Hristos (*3, 12*). Deci, ideea Jertfei Răscumpărătoare, care formează tema centrală a acestui imn, indică același climat euharistic al imnului din *4, 8*.

- *Apocalipsă 7, 9-10.12*: „Mântuirea este de la Domnul nostru, Care șade pe tron, și de la Mielul [...] Amin! [...] Binecuvântarea și mărirea și înțelepciunea și mulțumirea și cinstea și puterea și tăria Dumnezeului nostru în vecii vecilor. Amin!”

Atmosfera liturgică se continuă și aici, pe aceeași temă euharistică. După pecetluirea celor o sută patruzeci și patru de mii de slujitori ai lui Dumnezeu (rămășița mântuită din Israel – cf. *III Regi 19, 18; Romani 11, 4-5*), marea mulțime despre care se vorbește în continuare, adică martirii creștini „împreună slujitori și frați” cu martirii evrei (*Apocalipsă 6, 11*), serbează în cer un perpetuu praznic al Corturilor, „având în mână ramuri de finic”. Cântarea lor este o cântare de mulțumire, pe care o înalță lui Dumnezeu Care i-a mântuit. Ideea se continuă până la sfârșitul *cap. 7*, într-o atmosferă de împăcare și liniștire, identică cu cea din *Psalmul 22, 2*.

- *Apocalipsă 10, 6*: „Și s-au jurat pe Cel ce este viu în vecii vecilor. Care a făcut cerul și toate cele ce sunt în cer, și pământul și cele ce sunt pe pământ și marea și cele ce sunt pe mare, că timp nu va mai fi. [...]”

Solemnitatea primește acum note dramatice, grave. Se conturează aici momentul prevestirilor, al marilor lupte eshatologice. Îngerul ce stă cu un picior în mare și cu altul pe uscat pronunță un jurământ solemn, anunțând oprirea scurgerii timpului. Martorul jurământului său este însuși Dumnezeu, Cel ce a creat timpul odată cu lumea văzută. Textul are afinități cu *Neemia 9, 6*, atât din punct de vedere tematic (în *Neemia* avem un fragment din *Cântarea lui Ezdra*), cât și din punct de vedere stilistic (ambele texte sunt caracterizate printr-un paralelism poetic sinonimic).

- *Apocalipsă 11, 17-18*: „Mulțumim Ție, Doamne, Dumnezeule, Atotțiitorule, Cel ce ești, Cel ce erai și Cel ce vii, că ai luat puterea Ta cea mare și ai început

să împărățești. Și păgânii s-au mâniat, dar a venit mânia Ta, vremea celor morți, ca să fie judecați și să răsplătești pe robii Tăi, pe prooroci și pe sfinți și pe cei ce se tem de numele Tău, pe cei mici și pe cei mari, și să prăpădești pe cei ce prăpădesc pământul”.

Această pericopă ar putea fi o urmare a proclamării din *vers. 15*: „Împărăția lumii a ajuns a Domnului nostru și a Hristosului Său și va împărăți în vecii vecilor”. Suntem în același cadru sărbătorec de intronizare, dar acum Împăratul cerurilor vine și în calitate de Judecător Atotputernic.

- *Apocalipsă 12, 10-12*: „Acum s-a făcut mântuirea și puterea și împărăția Dumnezeului nostru și stăpânirea Hristosului Său, căci aruncat a fost pârâșul fraților noștri, cel ce îi pâra pe ei înaintea Dumnezeului nostru, ziua și noaptea. Și ei l-au biruit prin Sângele Mielului și prin cuvântul mărturiei lor și nu și-au iubit viața lor, până la moarte. Pentru acestea, bucurați-vă ceruri și cei ce locuiți în acestea. Vai, însă, pământule și mare, fiindcă diavolul a coborât la voi având mânie mare, căci știe că timpul lui e scurt”.

Bucuria solemnităților de până acum se amplifică prin biruința oștirilor cerești asupra „balaurului celui mare, șarpele cel de demult” (*12,9*), fapt care a generat sărbătoarea cerească la care participă și martirii, dar pe pământ, pentru un timp, diavolul mai poate face încă mult rău. Încleștarea cu forțele răului este anunțată în cele ce urmează: (cf. *cap. 13*).

- *Apocalipsă 13, 10*: „Cine ia pe alții robi, de robie are parte; cine cu sabia va ucide, trebuie să fie ucis de sabie. Aici este răbdarea și credința sfinților”.

Acest verset este fundamentat în baza mai multor locuri din Vechiul și Noul Testament, între care se remarcă profeția făcută de Mântuitorul în Ghetsimani: „[...] toți cei ce scot sabia, de sabie vor pieri” (*Matei 26, 52*). Versificarea *vers. 10* conține deci o sentință imnică.

- *Apocalipsă 15, 3-4*: „Mari și minunate sunt lucrurile Tale, Doamne Dumnezeule, Atotțitorule! Drepte și adevărate sunt căile Tale, Împărate al neamurilor! Cine nu se va teme de Tine, Doamne, și nu va mări numele Tău? Că Tu singur ești Sfânt și toate neamurile vor veni și se vor închina înaintea Ta, pentru că judecățile Tale s-au făcut cunoscute”.

Bucuria celor ce vor ieși biruitori din luptele cu fiara din *cap. 13*, se concretizează în această cântare, numită „Cântarea lui Moise, robul lui Dumnezeu și cântarea Mielului”, care este de fapt tot o sinteză de texte vechitestamentare, redată în manieră psalmică, cu acompaniamentul „alăutelor lui Dumnezeu”. De menționat că în încheierea *vers. 4* (închinarea neamurilor și descoperirea judecăților lui Dumnezeu), apare din nou atmosfera intronizării (cf. *Psalmul 97, 3*).

- *Apocalipsă 16, 5-6*: „Drept ești Tu, Cel ce ești și Cel ce erai, Sfinte Doamne, că ai făcut aceasta; fiindcă au vărsat sângele sfinților și al proorocilor, tot sânge le-ai dat să bea. Vrednici sunt!”

Aici avem o proclamare a dreptății lui Dumnezeu, formulată în stihuri de către îngerul al treilea, în momentul vărsării cupei lui cu pedepse în ape. Din altarul ceresc, în aceeași manieră i se confirmă: „Așa, Doamne Dumnezeule Atotțiitorule, adevărate și drepte sunt judecățile Tale!” (vers. 7).

În cele trei versete ale imnului proclamat (5, 6, și 7) își împletesc împlinirea două profeții: una din Vechiul Testament, din *Isaia 49, 26*: „Și pe asupritorii tăi îi voi face să-și mănânce carnea lor și să se îmbete de sângele lor ca de vin [...]”, și alta din Noul Testament, rostită de Mântuitorul, în *Matei 25, 34-35*: „[...] dintre ei veți ucide și veți răstigni [...] ca să cadă asupra voastră tot sângele dreptilor de pe pământ [...]”. Rostirea stihometrică a îngerului și tonul proclamat ne mențin încă în atmosfera imnică de intronizare.

- *Apocalipsă 19, 1-8*: „Aliluia! Mântuirea și mărirea și puterea sunt ale Dumnezeului nostru! Pentru că adevărate și drepte sunt judecățile Lui! Pentru că a judecat pe desfrânată cea mare și a răzbunat sângele robilor Săi din mâna ei [...] Aliluia! Și fumul focului în care ardea ea, se suie în vecii vecilor [...] Amin! Aliluia! Lăudați pe Dumnezeul nostru toți slujitorii Lui, cei ce vă temeți de El, mici și mari [...] Aliluia! Pentru că Domnul Dumnezeul nostru, Atotțiitorul, este împărat. Să ne bucurăm și să ne veselim și să-I dăm mărire, căci a venit nunta Mielului și mireasa Lui s-a pregătit, și i s-a dat ei să se înveșmânteze cu vison curat și luminos, căci visonul sunt faptele cele drepte ale sfinților”.

- Cu *capitolul 19* din *Apocalipsă*, am ajuns la momentul culminant al liturghiei cosmice, care se desfășoară triumfal în ceruri. Cu glasuri de tunete „ca un vuiet de valuri”, toate puterile cerești cântă, ca mai sus, imnul triumfal al Împăratului Ceresc, Mirele Bisericii – Hristos, Care se pregătește pentru biruința finală asupra fiarei, după care va urma sărbătoarea veșnică a nunții euharistice. Biserica – mireasa lui Hristos – va fi înveșmântată în „visonul curat și luminos” al „faptelor celor drepte ale sfinților” ei.

Referitor la natura liturghiilor cerești, sau, mai bine-zis a etapelor unice și marii liturghii cerești din *Apocalipsă*, s-a pus - așa cum am mai arătat - întrebarea dacă autorul oferă niște imagini pur profetice, s-au le-a prezentat după modelul cultului creștin din timpul său? Având în vedere legăturile strânse dintre *Apocalipsă* și Vechiul Testament, precum și cele dintre tradițiile creștine cultice primare și cultul sinagogal, majoritatea exegeților sunt de acord că fragmentele liturgice din cuprinsul acestei cărți: imnurile, rugăciunile, dialogul liturgic și actele de cult, reprezintă niște realități deja cunoscute și aflate în uzul liturgic al Bisericii veacului apostolic.

Apocalipsă 22, 20; Corinteni 16, 22; Didahia 10, 5: „Maranatha”:

- *Apocalipsă 22, 20*: „Cel ce mărturisește acestea zice: *Da, vin curând. Amin! Vino, Doamne Iisuse!*”

- *I Corinteni 16, 22*: „Cel ce nu iubește pe Domnul să fie anatema!” (Maran atha! Domnul vine)”

- *Didahia 10, 5*: „Să vină harul și să treacă lumea aceasta! Osana, Dumnezeul lui David! Dacă este cineva sfânt, să vină! Dacă nu este, să se pocăiască! Maran atha. Amin!”

Formula aramaică „Maran atha” prezentată în textele de mai sus, tot în limba aramaică, se mai poate scrie în încă două feluri:

- „Maraná ta” (cu verbul la imperativ);

- „Maran athá” (cu verbul la indicativ perfect).

Este o formulă imnică de invocare, perfect asortată tezaurului imnologic al *Apocalipsei*. Autorul o inserează în introducere, în *cap. 22, 20* preferând sensul primei variante aramaice: „Domnul nostru, vino!”. Sensul acestei invocări este identic cu cel al textelor din: *I Corinteni 16, 22* și *Didahia 10, 5*: Hristos, Cel așteptat în mod pascal, va și veni, tot în chip pascal (cf. *Fapte 1, 11*) și, deși venirea Lui e hotărâtă și sigură (*Matei 24, 27-31.36-39.44*; *Apocalipsă 1, 7*), Cel ce va veni nu încetează totuși să fie mereu și permanent prezent, tot pascal (euharistic) în mijlocul Bisericii Sale: „[...] iată, Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin”, (*Matei 28, 20*).

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. M.E. Boisnard, *Quatre hymnes baptismales dans la Première Epître de Saint Pierre*, în „Lectio Divina”, 30, Paris, 1961, p. 16.

2. C.F.D. Moule, *The Birth of the New Testament*, p. 32.

3. Pierre Prigent, *Apocalypse et Liturgie*, în col. „Cahiers Théologiques”, 52, Neuchâtel, 1964, p. 9, nota nr. 1.

4. N. Roux, *Avènement* (Art.), la J.-J. Von Allmen, *Vocabulaire Biblique*, 3-ème éd., Neuchâtel, 1964, p.34.

5. Pr. Dr. Ioan Mircea, *Apocalipsa. Introducere, note și comentariu*, Ed. Harisma, București, 1995, p. 32.

6. *Quelques Testimonia messianiques*, în „Theologische Zeitschrift”, nr. 15/1959, p. 419-430; P. Prigent, *o.c.*, p. 26.

7. B. Lohse, *Das Passafest der Quartodecimaner*, nr. 54/1953.

8. P. Prigent, *o.c.*, p. 37-38.

9. D. Flusser, *Sanktus und Gloria*, Köln, 1963, p. 129-152.

10. P. Prigent, *o.c.*, p. 78.

11. *Ibidem*, p.9.

12. *Ibidem*, p.9-10.